

DOBRUÇA TÜRKLERİ'NİN BİLMECELERİ

Mehmet Naci Önal*

GİRİŞ

Romanya'nın Dobruca bölgesinde yoğun olarak yaşayan Türkler üzerinde yaptığımız alan araştırmaları sonucunda, derlediğimiz bilmeceleer ile bizden önce konu üzerinde çalışmış olan araştırmacıların derlediği bilmeceleer, bu çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

Çalışmada, Anadolu'dan Balkanlar'a gitmiş olan Türklerin bilmeceleeri ile Kırım'dan bölgeye göç etmiş olan Tatar Türkleri'nin tapmacaları bir bütün olarak ele alınmıştır.

Dobruca Türkleri'nin bilmece, Tatar Türkleri'nin ise tapmaca olarak adlandırdıkları halk edebiyatı ürünleri, Türkiye'de bilmece, Azerbaycan'da¹ tapmaca olarak aynı isimleerle karşılık bulmaktadır.

Bilmeceleer, onları üreten insanların gündelik yaşamlarından, çevreleerindeki nesnelere, yedikleerinden, içtikleerinden, içleerinde yaşadıkları tabiat şartlarından, uğraşılardan, inanışlarından hareketle şekillenir. Kısaca, bilmeceleerde, onları üreten insanların kendi dünyalardan birşeyleer bulabiliriz.

Bilmeceleerin tanımı, iç ve dış yapısı bakımından incelenmesi, tarihi seyri pek çok araştırmacı tarafından ele alındığı için,² biz burada aynı şeyleeri tekrar etme gereği duymadık. Sadece kısaca Dobruca bilmeceleerinin özellikleerinden bahsetmeye çalıştık.

Bilmeceleerin dili, basit ve düz bir anlatımın üstündedir. Bilmeceleer manzum ve mensur biçimleerde söylenebilmektedir. Manzum bilmeceleerinin hece vezninde çeşitli sebeplerden dolayı aksaklıkları görülür. Yarım, tam, zengin, cinaslı, tam kafiyeleer ile alliterasyon, bilmeceleerinin yapısında yer alır. Meselâ:

Attan Yüksek
İtten alçak (4 heceli, yarım kafiye)
Qider leytem
Gelir leytem

* Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi

Bir ayağının üstüne

Durur leyem. (4 heceli, üçüncü 8 mısra hece, yarım kafiye, leyem redif).

Babası ank

Başında sank. (5. heceli tunc kafiye)

Dobruca bilmeceleri tasnif edilirken tek cevaplı ve çok cevaplı olmak üzere önce ikiye ayrıldı. Cevaplarından hareketle konularına göre bilmeceler sınıflandırıldı. Az farklı bir söyleyiş veya değişik isimle cevaplandırılan bilmeceler hemen bitiminde belirtildi. Eğer birden fazla cevaplı bilmeceler, konu bakımından cevaplarında bir guruplama içine girebiliyorlarsa, tek cevaplılar içine dahil edilmiştir. Cevaplarında birden fazla sınıflama ile karşı karşıya kaldığımız bilmeceler, birden fazla cevaplı bilmeceler bölümüne alınmıştır. Tek cevaplı bilmeceler (yani tek bir konuya-birden fazla cevabı olsa dahi-girebilen) konularına göre tasnif edilmiştir. Daha sonra çok cevaplı bilmeceler ele alınmıştır. Buna göre bilmeceler aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

I- Tek cevaplı bilmeceler

A.Eşya ile ilgili bilmeceler,

B.Bitkiler ve ürünleri ile ilgili bilmeceler,

C.Yiyeceklerle ilgili bilmeceler,

E.İnsan ve uzuvlarıyla ilgili bilmeceler,

F.Tabiat ve tabiat hadiseleriyle ilgili bilmeceler,

G.Maddi, manevi ve diğer konularla ilgili bilmeceler.

II- Birden fazla değişik cevabı olan bilmeceler

Bilmecelerin mensur biçiminde olanları, kesme (/) işaretiyle ayrılarak bölündü. Böylece mensur dizeler/satırlar alt alta değil, kesme işareti ile bölerek aynı satırda yan yana yazılmaya çalışıldı.

Dobruca Türkleri tanımıyla Anadolu ve Kırım Türkleri kastedilmektedir. Bilmeceler ele alınırken boy ayırımına gidilmemiş hepsi birlikte dikkate alınmıştır. Türk ve Tatar ayırımının yapılmaya çalışıldığı bölgede; yan yana yaşayan aynı kökten gelen bu insanların bilmeceleri mukayese edilmiştir. Bilmecelerle tapmacalar alt alta konulduğunda birbirlerinden farklı olmadıkları anlaşılmıştır. Bir bilmecenin aynı veya bir benzeri diğerinde görülmüştür. Romanya'da Türkler üzerinde ilk derlemeleri yapan, bu arada tapmacaları da derleyen Romen asıllı İ. Dumitrescu adlı araştırmacı, dildeki farklılığın ölçüsünü şöyle ortaya koymuştur: 'Hiç Tatarca bilmeyen herhangi bir Türk, Romen alfabesi ile bile olsa, bilmecelerin her Türk bölgesinde, biraz farklı şive ile de olsa ne söylendiğini gayet iyi bilir.'³

Biz de, kendilerinin 1922 yılında derleyip Romen alfabesi ile yayınladığı Tatar Türklerinin bilmecelerini, söyledikleri gibi, anlayarak çalışmamıza dahil ettik. Bölgede Türkçe ve Tatarca olarak ifade edilen ve farklı oldukları öne sürülen

şivelerin farklı olup olmadıkları, bilmecelerde yeterince görülmektedir. Tatar Türkçesinin farklılığının şive basamağında olduğu bilmecelerin karşılaştırılmasında da görülmektedir. Tatar Türkçesinin farklılığının şive basamağında olduğu bilmecelerin karşılaştırılmasında da görülmektedir. Bunun yanı sıra, Tatar Türkçesinin kendi içinde ses yani ağız farklılıkları, normal olarak, yer almaktadır.

Bilmecelerin yansıttığı kültür, Türk kültürü ile Tatar Türk'ünün kültürü arasında yakın benzerliği ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Yiyecek veya içeceklerinden, yetiştirdikleri meyve ve sebzelere; çevrelerinde gördüklerini algılama biçimlerinden, bunları bilmeyeceye/tapmacaya dönüştürme şekline kadar aralarında aynılıklar veya yakın benzerlikler görülmektedir. Mesela patlıcan için:

1) Alçacık boylu / kadife donlu. No: 10, 4, DTB

2) I / Kaşife donlu DTTB-B

3) Küçücük boylu / kadife tonlu. DTTB-A

4) Alçacık boylu / kadife tonlu. DTTB-C

Görüldüğü üzere dört ayrı bilmece ile değil, bir bilmece ile karşılaşıyoruz. Gerek bilmecelerde gerek tapmacalarda ses veya kelime farklılıkları bulunmadır.

Yukarıdaki bilmecelerin üçüncüsü hariç hepsinin ilk kelimesi 'alçacık'tır. Birinci, ikinci şıklarda aynı, dördüncüde 'alçucık' olarak-ç sesi ile bir ses değişmesi olmuştur. İkinci kelime 'boylu' kelimesi 'boylu' biçimiyle sesli değişmesi görülür. Bilmecenin ikinci cümlesinde 'kadife' kelimesi 'katife' biçimiyle yine bir ünsüz değişmesi oluşur. 'Donlu', 'donlu', 'tonlu', 'tonlu' kelimeleri arasında ses benzeşmesi ile değişmesi görülmektedir.

Bilmecelerdeki kelimelerin o toplumun kültürünü ve yaşam biçimini de ortaya koyduğunu söylemiştik. 'Dört direkli / tepesi mogodekli.' bilmecesinin cevabı baca/ocaklık/mogodek olarak verilirken 'mogodek' kelimesi ile karşılaşıyoruz. Bunun, 1950 öncesi bölgede Tatar Türklerinde kız tarafının gelini erkek tarafına götürürlerken kullandıkları dört yanı örtülü yalnız üstü açık arabanın adı olduğunu biliyoruz. Biten bir geleneğin bilmecelerde benzetme yoluyla kalması bile, geleneğe ait malzemelerin birbirlerini aynı kültür çerçevesinde tamamladıklarını göstermektedir.

Çileğe çiğlek denilmesi, bizi bu kelimenin geçmişine doğru bir seyre götürmektedir. Horoz⁴ kelimesinin Tatar Türkçesi'nde Türkçe'nin kurallarına ulaştığı uydurduğu da söylenebilir. Horoz kelimesinin horaz ve koraz şekillerini görebiliyoruz. Dobruca Türkleri'nin Romen komşularının dillerinden de etkilendikleri bilmecelerde görülmektedir. Mazota motorına, uçağa Romence avion denilmiştir.

Bir bilmecenin birden fazla değişik cevapları da olabilmektedir. Türkiye'de de

çok bilinen; "kat kat döşek / bunu bilmeyen eşek," bilmecesinde olduğu gibi. Bu bilmecenin Kur'an, kitap ve saman cevapları ile karşılaşırız.

Bu çalışma beş kaynaktan oluşmaktadır. Kendi derlemelerimizin yanında, bizden önce konu üzerinde çalışmış olan araştırmacıların da eserlerinden yararlanılmıştır. Derlediğimiz bilmecelerde, kaynak kişiler için: No: (x) olarak belirtip kaynak kişiler tablosunda sıra numarası verilmiş ve söyleyenin tanıtılması yoluna gidilmiştir.

Mehmet Ali Ekrem'in "Bülbül Sesi Dobruca Türkleri Folklorundan Seçmeler" (Kriterion Kitabevi, Bükreş, 1981, s.s. 235-237) adlı kitabında yer alan bilmeceleri çalışmamıza dahil ettik. Bilmecelerin sonuna "Dobruca Türklerinin Bilmeceleri" kısaltmasını: DTB şeklinde M.A.Ekrem'den aldığımızı belirtmeye çalıştık.

İ. Dumitrescu'nun 1922 yılında derlediği Türk Bilmeceleri, Dobruca Yılığında "Folklor Tătăresc din Pervalia" (Pervella'dan Tatar Folkloru) (Analele Dobrugei, Iulie Septembrie-1922, s.s. 371-384) adıyla yayınlanmıştır. Tapmacaların 1920'li yıllardaki söyleniş biçimini elde etmemiz oldukça önemlidir. İ Dumitrescu'dan alınan bilmeceler, Dobruca Tatar Türkleri Tapmacaları: DTTT-A biçiminde kısaltılmıştır.

Emel Dergisi'nin Köstence baskısında "Halk Edebiyatı" başlığı ve "Tapmaca (bilmece)" alt başlığı ile Azapları Seyfeddin H. Fazıl ve Kobadinli, Mecit Abdula-ziz (İkinci kânun-1940, Nr. 146, yıl: 11, s.s. 26-27; aynı derginin şubat 147. sayısında s.s. 14-17'de Mart Nr. 148, s.s. 22-23) tarafından derlenmiş olan bilmeceleri, Dobruca Tatar Türklerinin Tapmacaları B: DTTT-B şeklinde kısaltılarak belirttik.

Ahmet-Nağî G.Ali, Mehmet Ablai ve Nuri Vuap tarafından hazırlanan "Boztor-gay" (Kriterion Kitap Üyi, Bucureşti, 1980, s. 346-354) adlı eserden alınmış olan bilmecelere de Dobruca Tatar Türkleri Tapmacaları C: DTTT-C denilmiştir.

Değişik varyantları ile 370 civarında bilmecenin yer aldığı bu çalışma, Dobruca Türkleri hakkında şu ana kadar toplanmış olan bilmecelerini kapsamaktadır. Elbette bilmecelerin tamamı bunlardır ve bu kadardır demek iddiasını taşımamaktadır. Türkiye'ye Balkanlardaki soydaşlarımızın folklorlarından bir tutam taşımak amacıyla araştırılmış ve yazıya geçirilmiştir. İ. Kunoş'tan başlayarak bugüne kadar Balkan Türkleri folklor malzemelerinin bir gün toplanacağını umarak çalışmamızın o külliyata bir katkı olacağını düşünüyoruz.

Bu çalışmada Prof. Dr. Şükrü Elçin'in "Türk Bilmeceleri" (Ankara, 1970-1983) adlı eserinden tasnif yönü ile, Prof. Dr. İlhan Başgöz'ün "Türk Bilmeceleri" (Ankara, 1993, 2 cilt) adlı eserinden metod ve mukayese yönleri ile faydalanılmıştır. Dobruca Türklerinin bilmecelerini, kıymetli hocalarımızın hazırladıkları Türkiye'deki bilmecelerle karşılaştırdığımızda, aynı veya biraz değişikliğe uğramış bilmecelerle karşılaşırız.

I- TEK CEVAPLI BILMECELER

A. EŞYA İLE İLGİLİ BILMECELER

Altın

1. 1. a) Sandır safran gibi / okunur kur'an gibi DTB
b) Sapsarı zafran gibi/ okunur kur'an gibi. DTTT-A
c) Sandır zafran gibi / okunur kur'an gibi / bilmem şifalı, bilmem zerdali. DTTT-B

Anahtar

2. 1. Yanına oturdum / deliğine uydurdum. No: 5

Araba

3. 1. Dört aga kardeş, birbirine eremez. No: 6

Araba oku

4. 1. Ben giderim, o eve bakar. No: 8

Baca

5. 1. İğnem karaca / glyer ferace / iğner tütünü / salları götünü. No: 14
5. 2. Kara tavuk kanadında asılan. (Ocak) DTTT-A
5. 3. Dört Arap biri birine karab. DTTT-B
5. 4. Dört duvarda dört Arap. DTTT-A
5. 5. Dört direkli /tepesi mogodekli. (Ocaklık) DTTT-A
- 5.6. Ötemiş akay ölüyatır /üç akay köteryatır. (Ocak) DTTT-B

Bardak

6. 1. Bir ablam var, gelen de öper onu, giden de. No: 11

Baston

7. 1. a) Ben giderim o gider / arkamda para para iz eder. No: 12
b) Ben giderim o gider / önümde para para iz eder No: 2
c) Ben giderim o gider. No: 8

Çarık

8. 1. Bir atım bar, çeksek toktay, baylasam gire. DTTT-A

Çeşme

9. 1. Benim bir ablam var, gece gündüz ağlıyor. No: 11

Çorap şişi

10. 1.
a) Beş aga kardeş, birbirine eremez. No: 5
b) Dört aga gardaş, birbirini kovalar. No: 1

Çubuk

11. 1. Uzun uzun uzanlar / dolaplan tutar / on eki tane yaprak / on üç tane toprak. DTTT-A

Dare

12. 1. Adı İsmail / şamarga kail / arkası deriden / kulakları temirden. DTTT-B

Elek men un

13. 1. Tökerek aran / astı boran. DTTT-C

Gömlük

14. 1. Elen elen elen eter /eki etegin türe eter / gülniñ betin öbe keter / kakniñ suwın eme keter. DTTT-C

İbrik

15. 1. Dt başında otra / vursa çigan otura. DTTT-A

İğ

16.1. Benim bir köpeğim var / kaçça kaçça karnı doyar. No:14

İğne

17. 1 Bir kişkene pılandır / üy üyden tılandır. DTTT-B

Kaltak (şah)

18. 1. a) Attan yüksek / itten alçak. DTTT-B
b) İtten alçak / attan yüksek. DTTT-C

Kağıt

19. 1. Minaredeñ attım sınmadı / suvga attım sındı. DTTT-B, DTTT-C

Kapı

20.1. a) Qider leytem / gelir leytem/bir ayağının üstüne /durur leytem. No:5
b) Qiden leytem / gelen leytem / bir ayak üstüne / döner leytem No:4
20. 2. Gece gidiyor / gündüz gidiyor / bir metre gidiyor. No: 9
20. 3. Dön döner / bir atağının üstüne biner. No: 11

Karyola

21. 1. Gündüz ayılır / gece bayılır. DTB

Kaşık

22. 1. Hacı oğlunun katır, her ne verirsın götürür. DTB
22. 2. Boş gider, dolu gelir / ağızımıza hoş gelir. DTB

Kelepten ve çekilç

23. 1 Ay körüldü körüldü / altın saray kuruldu / arabi kelip bir kaba / çontuk ay kelip bir tebe. DTTT-B

Keman

24. 1 Bir tahtayı oyarlar / içine mane koyarlar / mane yalan söylerse / kulakcığın burarlar. DTTT-B

Kılıç

25. 1. Astı tahta üstü tahta / ortasında zalim softa. DTTT-B

Kibrit

26. 1. a) Bir içkene dükkân / içi tolu Moka. DTTT-B
b) Bir içkene dükkânçık / içi dolu softaçık. DTTT-B

Kitap

27. 1. Kat kat döşek / onu bilmeyen eşek. DTB
27. 2. Kat kat kapısta / işi tolu kumırka. DTTT-C

Kuyu kapısı ve zincir

28.1. Dıgır dıgır dıgırman /dıgırmanın kızımın / moynım toli moşakka / Bolat bayniñ kızımın. DTTT-C

Küpe (Sırğa)

29. 1. Altın kantar / et tartar. DTTT-B

Közlük (Gözlük)

30. 1. Özl alga atlangan / ayakların artka saklangan. DTTT-C

Lamba (Gaz lambası) ile ilgili olanlar

31. 1. Alcacık boyu / acıdır suyu. No: 5
31. 2. Uy içinde oyun bar / kuyu (i)çinde kuyu bar / kuyu (i)çinde cılan bar / cılan başında şemidan bar / şemidan başında borazan bar. DTTT-A
31. 3. avuçka tolar, üyge sıgmaz. (Lamba ışığı) DTTT-B
31. 4. a) Özün boyun özi aşar. (May şırak) DTTT-A
b) Öz boyun özü aşar. (May çırak) DTTT-B
c) Öz boyun özi aşar. (Şırak) DTTT-C
31. 5. Öz kanın özi emer. DTTT-C
31. 6. Aziret Alının kılıcı /dünyadadır bir eşi. DTTT-A

Makas

32. 1. Ev üstüne deri serdim / bacakların ger serdim. No: 5
32. 2. Fiğa fiğa Mustafa ağa. No: 14

32. 3. a) Eki cigit cureşir / tabanları tureşir. DTTT-A
b) Eki cigit küreşe / tabanları tureşe. DTTT-B

Mektup

33. 1. (I)stambul'da kaz plşe / kokusu manga (ye)tişe. DTTT-A

Mık (Çivi, inser veya enser)

34. 1. Pazarga kettim / Serge kondum / Dört ay igirmi döt ildız kordım. (nal mıgı) DTTT-A

34. 2. Bir kışkene balacık / başında takyaçık. DTTT-B

34. 3. Babası ank / başında sank. DTTT-B, DTTT-C

34. 4. Vucudu içinde / başı tışında. DTTT-B

Mum

35. 1. Bir alçacık oturgan / bütün üynı toldurgan. DTTT-B

35. 2. Bir kanş boyu bar / sığırda soyu bar / öz boyun özü aşar / ne acaib huyu bar. DTTT-B

Nacak (Balta, keser)

36. 1.

a) Kıra gıder yalın gibi / eve gelir gelin gibi. No: 5,2

b) Qıderken yalın gibi / gelirken gelin gibi. No: 11

Pantolon ve çizme

37. 1. Bir kuyum bar belden / bir kuyum bar tızden. DTTT-A

Pantolon ve çorap

38. 1. bir etegım bar belden / bir etegım bar tızden. DTTT-B

Pencere

39. 1. Üyde desem üyde tuvul / tışta desem tışta tuvul. DTTT-B

39. 2. a) Anav üyde bir çeltek / minav üyde bir çeltek / onu bilmegen tentek. DTTT-C

b) Anav üyde elek / minav üyde çeltek / onu bilmeyen tentek. DTTT-B

Pıçki (biçki)

40. 1. Ogız, okurı, kul şaşa. DTTT-A

40. 2. İt inıdar / kok şaşar. DTTT-C

Saat

41. 1. Ahmet ağa hasta / altın kafeste / ne su içer ne ekmek yer / o acaip bir hasta. No: 14

41.2. a) Çınçınlama pınpınlama / bir gelin aldım babasıyla. No: 4

b) Çınçınlı imam / kubbesi tamam / bir kız aldım / babası imam. No: 2

c) Çın çınlamam / burması tamam / bir kızım var / babası imam. DTTT-B

d) Tık tık am am / tepesi tamam / bir kız aldım babası imam. DTTT-A

e) Tık-tak kapaklı san(dık). DTTT-A

41. 3. Bir kışkene bilektaş / hanga beyge yoldaş. DTTT-B

41. 4. Canı yok / kanı yok / er gün cüre / colı yok. DTTT-C

Saban

42. 1. Bir kışkene pıl / arkasında tasma tıl / aklım basa oylan da bil. DTTT-A

Sabun

43. 1. Bilmece bildirmece / el üstünde kaydırmaca. No: 5, DTB

Salma

44. 1. Belim tutup bayladım / suwga tuşup oynadım. DTTT-C

Sandelye (tahtadan)

45. 1. Alçak terek / alemge kerek. DTTT-A

Saplı tava

46. 1. Kara mışık kuyrugundan aşılın. DTTT-A

46. 2. Kara mışkıttım / kuyruundan astım. (Koltava) DTTT-C

Sepet

47. 1. Hırtıfa fırtına / bindi bunun sırtına. No: 1

Süpürge

48. 1. Bir ablam var, gelen de alır onu giden de. No: 11

48. 2. Bir kelinim bar, eşikmen törde cüre. DTT-B

48. 3. Çat burada, çat kapının arkasında. DTB

48. 4. Belçiğecin bek buvar bezgelek havasına da oynar. DTTT-B

Soba (peç)

49. 1. a) Benim bir ablam var / gelen geçen ona sarmaşır. No: 5

b) Bir kelinim bar / kelgen de kucaklay / ketgen de. DTTT-B

c) Bir kelinim bar/kelgen de kucaklay/ ketken de kucaklay.

DTTT-A DTTT-C

d) Qırdım içeri/bir gelinim var/gelen de kucaklar/giden de kucaklar.No:9

e) Bir kara kızım var / gelen sarılır / gider sarılır. No: 4

49. 2. Üy içinde üyüm bar / bir avuç tüyüm bar. (peç ve külü) DTTT-B

Tezgâh

50. 1. Attım taş, tuttum kuş / atkanım taş tuvul / tutkanım kuş tuvul / öze er tuvul / baskanı cer tuvul. DTTT-B

Tüfenk

51. 1. Ögüz okırdı / uzakka tukurdı. DTTT-B

51. 2. Astı takta / üti takta / ortasında zalım sokta. DTTT-C

Tüymemen ilgek (Düğme ile ilmek)

52. 1. Cışıkkı tokmacık. DTTT-C

Yorgan döşek

53. 1. Gece harman gündüz tepe. No: 8

Yün

54. 1. Uy aldında ak tana / Aru men dep mak-tana. DTTT-A

Yüzük

55. 1. Bir kişiyen metişik / İçi dolu tetişik. No: 9

Zincir

56. 1. Kardeşimin bileği var / otuz iki deliği var. No: 5

56. 2. Bir ablam var / otuz iki deliği var. No: 11

56. 3. Benim bir bileğim var / gez deliği var. No: 2

56. 4. Bilmece / birbirine illştirmece. No: 2

56. 5. Bir kışkene balacak alsam cılay salsam toktay. DTTT-B

B. BİTKİLER VE ÜRÜNLERLE İLGİLİ BİLMECELER

Arpa

57. 1. Özl kamış / başı gümüş. DTTT-B

Armut

58. 1. Nallanır sarkar / düşeceğim diye korkar. No: 14

Ceviz (koz)

59. 1. Dal üstünde kilitli sandık. DTB

59.2. Bir kışkene petnas cerge tüşse sıamaz / yapıcılar yapamaz kuyumcular kıyamaz. DTTT-B

Çiğlek

60. 1. Alcacık dallı / yemesi ballı. No: 1, 3

Fındık

61. 1. Bir kışkene pılnoz / yerge tüşse sınımaz / yapancılar yapamaz / kuyumcular satamaz. DTTT-A

İncir

61. 1. a) Üstü canı astı canı / ortasında birauç tarı. DTTT-A

b) Astı canı üstü canı / ortasında bir avuç tarı. DTTT-B

c) Astı teri / üstü teri / ortasında bir awiç tarı. DTTT-C

Kabak

63. 1. a) Avludan atladı / kaz yumurtladı. No: 5,1

b) Avludan atladı / kaz gıblı yumurtladı. DTB

c) Ordan atladı / kaz yumurtladı. No: 14

d) Kalavdan atladı / kaz yumurtladı. DTTT-B

e) Kaz cıvırtladı / kalavdan atladı. DTTT-C

f) Kaz cıvırtladı / koranı atladı. DTTT-A

Karpuz

64. 1. a) Allah yapar yapısını / bıçak araç kapısını. No: 6, DTB

b) Allah yapar yapısını / demir açar kapısını. No: 1,

c) Allah yapar yapısını / temir açar kapısını. DTT-A, DTTT-B

64. 2. Yarsı kar, yarsı bız / nedir adı aytıınız? (karpız) DTTT-C

Kavun ve kabak

65. 1. Künge pişken aş kördim / kabak kuskan taş kördim. DTTT-A

Keçi boynozu

66. 1. a) Sıra sıra odalar / hiçinde durak soktalar. DTTT-A

b) Sıra sıra dükânlar / içinde bezirganlar. DTB

Kestane

67. 1. Kaftanı kara, gömleği sarı / anası yüzlük bir karı. DTB

Kına

68. 1. Yeşil saldıım / kırmızı aldıım. DTTT-B

Kiraz

69. 1. Alcacık dallı / yemesi ballı. No: 2

69. 2. Alcacık boylu / çingilli küpe. No: 4

Lahana

70. 1. Kat kat döşek / bunu bilmeyen eşek. No: 4

Nar

71. 1. Fını fın fincan / içi dolu mercan. DTB

Nohut

72. 1. Bit gibi burnu var / küp gibi karnı var. DTB

Pamuk

73. 1. Minareden attım yayıldı / suya düştü bayıldı. DTB

Pancar (şoguldur)

74. 1. Cer astında kırmızı bakır. DTTT-B

Patates

75. 1. Yer altında piliçli tavuk. No: 12,6

75. 2. Cer astında çipeli tavuk. (Kartof) DTTT-B, DTTT-C

Patlıcan

76. 1. a) Alçacık boylu / kadife donlu. No: 10,4, DTB
b) Alçacık boylu / katife donlu. DTTT-B
c) Kûçücük boylu / kadife tonlu. DTTT-A
d) Alçacık boylu / kadife tonlu. DTTT-C
e) Fidan boylu / kadife donlu. No: 3

Salatalık

77. 1. a) Uzun uzalar / ot içinde buzalar. No: 10,1
b) Dizi dizi uzalar / ot içinde buzalar. No: 14
c) Uzun uzun uzalar / ot içinde buzavlar. DTTT-B
77. 2. Arşındır boyu / yeşildir soyu / aktır kanı / suvdır canı. DTTT-C

Sarımsak

78. 1. a) Mani mani manik / tımağı var on iki / on ikinin yansı / Salim dayının karısı. No: 14
b) Mani mani manik / tımağı var on iki / on ikinin yansı / Sadık dayının karısı. No: 6

Soğan

79. 1. a) Cer altında cıryen at / terisi bar yedi kat / soyarsın da torarsın / toraganda cıarsın. DTTT-B
b) Soyarsın da toyorsın / toraganda cılaysın. DTTT-C
79. 2. Cer altında sakallı popaz. DTTT-C

Şeftali

80. 1. İçi sulu / dışı tüylü. No: 6

Turup

81. 1. Nışı kara toptak tuvul / içi ak un tuvul / kuyruğu bar sıcan tuvul. DTTT-B

Üzüm

- 82.1. Tavga bardım dal kuş tuttum / etin aşadım süyegin cuttum. DTTT-B

C. YİYECEKLERLE İLGİLİ BİLMECELER

Çiberek (şibörek)

83. 1. Mışık 'miyaw' dedi / 'bir kaşık may' dedi / şibışıkman türkünde / 'vay şelebakam' dedi. DTTT-C
83. 2. Suw üsünda sarı ferik. DTTT-C

Çıgbörek pişkenti

- 84.1. Anaw üyde vay vay/minav üyde vay vayAsancı'da may kaynay. DTTT-C

Ekmek

85. 1. Bindim kızaga / gittim uzağa / buldum bir çıkın. No: 1
85. 2. Bir kişkene pılatır / cümle alemni cılatır. DTTT-B
85. 3. Ay alâmet / içi dolu kıyâmet / suvılap saldım / kurutup aldım. DTTT-B

Emcecek aşı (Fasülya aşı)

86. 1. Astı takta / üstü takta / ortasında zalım sokta. DTTT-A

Kahvecinin şekeri

87. 1. Elîne mi verem / içine mi koyam? No: 11

Kapısta (kapuska)

88. 1. Kat kat katlançık / katlamadan appacık. DTTT-A, DTTT-B, DTTT-C

Kaşıkbörek

89. 1. Tabmacamın tabı yok / kaşığımın sabı yok. DTTT-B

Kaşıkbörek, kapkaç, kaşık

90. 1. Sürülü koyunum kuyga düştü / kara bulut kelip kapladı / tımrıtu kelip çokladı. DTTT-B

Kobete

91. 1. a) Üy töbesi oyıldı / üyden sofu coyıldı. DTTT-B
b) Üy töbesi oyıldı / üyden sufu coyıldı. DTTT-C

Turşu

92. 1. Kuru soktum / yaş çıkardım. No: 11

Yarımca

93. 1. San su içinde sandal onlar. No: 14

D. HAYVAN VE ÜRÜNLERLE İLGİLİ BİLMECELER

Arı (balşibin)

94. 1. a) Mini mini kuşlar / kafeste kuşlar / kendisi için çalışır / elere bağışlar. DTTT-B
b) Kişkenecik kuşlar / kafescikte kişlar / özi üçün çalışır / alemge de bağışlar. DTTT-C

Bal

95. 1. Ay obalar / obada cılan babalar / sorfası elal, et aram / oga ne der mollalar. DTTT-A

Burçe / Burçi (Pire)

96. 1. a) Çomak attım kutkartım / cümle İtnici cutartım. DTTT-A
b) Cumak attıp cuturttuk / cümle alemni kuruttuk. DTTT-B

Devenin dört ayağı iki örçeği bir kuyruğu

97. 1. Dört lap lap kıyız kaplap, eki oyurguş bir bil gavuş. DTTT-B

Domuz

98. 1. Korata bir şey bar / İten kormay tuaktan korka. DTTT-A

Horoz

99.1. Et sakladım / er kördüm. (Horaz) DTTT-A

99.2. Özi tomalak / başında tarak / kuyruğı orak / mamızlı ayak. (Koraz) DTTT-C

99.3. Et başlı er kördüm. DTTT-B

Karınca (ve yuvası)

100. 1. Yer altında bir çıkı tuz. No: 5

100. 2 İnce belli kara tay. DTTT-B

100. 3 Bir delikte bin softa. DTTT-B

100.4. a) Bir kuyum bar / bar bin koy siya / bir avuç toban sımay. DTTT-B

b) Bir aulum bar / bin koy saya / bir auç toban saymay. DTTT-A

100. 5. Col canında vay vay büldürgendil kaykay. DTTT-B

100. 6. Hanı nerede vay vay / Baltı çıktı maycay may. (Kimirska) DTTT-A

Keçi

101.1. Kuyruğu var / İnek değil / sakalı var/ İnsan değil/ kulları var / beygir değil / süt verir / koyu değil. DTB

101.2. Dağdan gelir taştan gelir / meşin büzüklü eniştem gelir. No: 14, 2

Kedi (mışık)

102.1. İki dimdik / İki şimşik / dört dallak / bir sallak. No: 6

102.2. Ocak başına oturgan / eki közin "şart" cumgan. DTTT-C

Kelebek

103. 1. Elen elen eter eki kolın caya keter / kakraga kona kete, kak, su körse İçe keter. DTT-B

Kirpi

104.1. Astı keser, üstü keser / ortasında may sarar. DTTT-A

104.2. a) Pinti pinti ketersin / karaldığa sindi ketti / İşndı çağar güle güle öürsün / Şİndi çağır güle güle gülersin. DTTT-A

b) İndi gitti pindi gitti / karaldığa sindi ketti / eger çıksa görürsünüz / güle güle öürsünüz. DTTT-B

c) Pindi pindi pindi ketti / karaldığa sindi ketti / şİndi keise köürsünüz / küle küle öürsünüz. DTTT-C

104.3.a) Bir karasan dört ayak/bir karasan tomalak/arkasında bir tayak. DTTT-B

b) Bir karasan dört ayak / bir karasan tomalak / arkasında bir tayak. DTTT-C

Kırlangıç

105.1. Üy içinde üy saldım, baltasız çotsızb. (Kırlangıç yuvası) DTTB-B

105.2. Bir kıçkene meşere / yedi deryayı geçre. DTTT-B

105.3. Kara pasma kıgen belleri kelmi / İnce İnce söyll dilleri kelmi. DTTT-B

Kokıç (Hİndi)

106.1. Kaldır kaldır anesi bar / boynında moşığı bar / kolında kolcağı bar. DTTT-A

106.2. Karangı damnı İçinde / kaz-day bolıp otırı / taramaga saçı yok / kaz-day bolıp otırı. DTTT-A

Koyun (koy)

107.1. a) Erten keter ellezi / akşam keler ellezi / türlü türlü İpekten / tüyme diker ellezi. DTTT-A, DTTT-C

b) Erten keter ellezi / akşam keller ellezi / türlü türlü kumaştan / tüyme tüyer ellezi. DTTT-B

Köpek

108.1. İki dimdik / İki şimşik / dört dallak / bir sallak. No: 14

Kurt (Kaşgır)

109.1. Ana kelyatır alp, eki kulak salıp / tav onun anası, temir onun cüreği. DTTT-B

Maymun

110.1. Tawdan kelir / taştan kelir / meşin büzüklü / eniştem kelir. DTTT-C

Mühüz (Boynoz)

111.1. Ay catar, cun yatar / eki lezi hiç yamaz. DTTT-A

111.2. El catar elâman catmaz. DTTT-B

Öküz

112.1. Ana kelyatırğan fil / arkasına tısma til / aklım bolsa oylanda bil. DTTT-B

Öküzün dört ayağı, İki boynuzu, bir kuyruğu ve İki gözü

113.1. Dubur dubur dörtev / Erecep ulu ekev / Cafer ulu Cangız / eki cank yıldız. DTTT-B

Öpop (ağaçkakan)

114.1. Ay buralı buralı / ayacı kolu kınalı / şimçli kurlı tonı bar / sultaniye atı bar. DTTT-A

Ötmek

115.1. Ay alament alamet / (i)şi tolı kıyamet / sulay saldın kur(u) aldım. / Sallı Allah Muhammet. DTTT-A

Sakırğa (kene)

116.1. Bir suksız semiz boga DTTT-A

Saksğan

117.1. Kardan ak / katrandan kara / kediden küçük / deveden yüksek. DTB

Sivrisinek

118.1. Yaz gününde vızvızlı köpek. DTB

Sümüklü böcek

119.1. Arkasına üyün alıp cüre. DTTT-B

Tavuk ve yumurtası

120.1. Üy altında bakura çakıra / barıp karasam bir top gümüş tıgıra. DTT-B

Yarasa

121. 1. Baktım aynı sarısına, kuşların arasında bir kuş vardır. No: 14

Yılan

- 122.1. a) Ev arkasında yağlı kayış No: 5
 b) Yer altında yağlı çörek. No: 12
 c) Cer altında maylı kayış. DTTT-B
 e) Col candan maylı kaş. DTTT-A

Yumurta (cıdırta)

- 123.1. a) Benim bir pınarım var / iki türlü suyu var. No: 5
 b) Bir kuyum var / iki türlü suyu var No: 14
 c) Bir kuyum var / eki türlü suyu bar. DTTT-B, DTTT-C
 d) Bir kuyum bar / eki türlü suyu bar. DTTT-A
 123.2. İçindeki metiy / içi dolu tetiy. No: 8
 123.3. Bir ak meti / awzi keti / içinden çagar / kara böhi. (Yumurta ve kapça) DTTT-C
 123.4. Bir küçücük fil taşı / içinde beyler aşı / pişirirsen aş olur / pişirmezsene kuş olur. No: 2
 123.5. O yanı kaya, / bu yanı kaya / içinde sanı maya. DTB

E. İNSAN VE UZUVLARIYLA İLGİLİ BİLMECELER**Adem ve havva**

124.1. Selamaleyküm ey kuş / ne biri bir ne beşi / bir koydan kuzu tudu // anası erkek babası dişi. DTTT-B

Baş

- 125.1. a) Yedi delikli tokmak / onu bilmeyen ahmak. No: 2
 b) Yedi delikli tokmak / bunu bilmeyen ahmak. DTB
 c) Bir tokmagım bar, yedi delikli. DTTT-B

Baş kırkanı (baş traş)

126.1. Tas üstünde saban cüre. DTTT-A

Bir ananın eti (emceği veya memesi) ve sütü

- 127.1. a) Oban oban obalar / obada cılgan balalar / eti haram sütü helal / oga ne der mollalar. DTTT-B
 b) Oba oba obalar / obada cılgan balalar / sorpası elal, eti aram / oga ne der mollalar. DTTT-C

Bıyık

- 128.1. Kapı üstünde gıygıcık. No: 2
 128.2. Kapı üstünde kamene çalar. No: 6

Burun

129.1. Eki damda bir direk. DTTT-A

Cenaze

130.1. On ayaklı / beş başlı / dörttür canı. DTTT-B

Cürek (yürek)

131.1. Saat saat saatler / saatni kimler kilitler / anaktan coytıldı / tapıp beriniz cigitler. DTTT-C

Çorap örmek (mıl)

132. 1. Beş kardaş avul çevire. DTTT-B

Dil

133.1. Avlu içinde kızıl tana katalay. DTTT-B

Diş

- 134.1. Bir tavugum bar / otuz iki yumurtası bar. DTTT-B
 134.2. Ay biz edik / biz edik / otuz iki kuz edik / eki tahtaga tızıldık / birer özöldük. DTTT-B
 134.3. Aran tolu ak perik. DTTT-B
 134.4. Tolem tolu ak tauk. DTTT-A
 134.5. Kızıl kalav üstünde ak kocamı otıra. DTTT-A

Dudak

135.1. Kel, kel desem kelmi, kelme desem kele. DTTT-B

Kaşımak

136.1. Muzuz ilen saban ektim, şeker septim tuz çıktı. DTTT-A

Kulak

- 137.1. a) İki kaşık / duvara yapışık No: 2
 b) Eki kaşık / duvarge cabışık. DTTT-A

- 137.2. Tapmacamın tabı yok / kaşığımın sabı yok. No: 6
137.3. Tapmaşamniñ tabı yok / kaşığımniñ sabı yok. DTTT-C

Göz

- 138.1. Bir çanağım var, hem karadır hem beyazdır. No:12
138.2. Ben giderim o gider / önümde zon zon eder. No: 2
138.3. Akşam bosa kaplanır / sıbırtıcı ostına saklanır. DTTT-A

İsim

- 139.1. Kök yüzünden alışıdı / cümle alemge yapışdı. DTTT-B

Müezzın

- 140.1. Bir baba bakırır / cümle alemni şagırır. DTTT-A

Mezar

- 141.1. Col boyunda kirtli sandık. DTTT-B, DTTT-C

Sakal

- 142.1. Ben giderim, önümde zam zum eder. No: 1
142.2. Ben giderim o gider / önümde zon zon eder. No: 2

Süleyman

- 143.1. (S) nın başı girer limana / o adamın ismi çıkar meydana. DTTT-B

Sümük

- 144.1. Karanlık üyden kelin kele / beş kolga karşı kele / aldım ele vurdum yere / Allah belasını vere. DTTT-B
144.2. Elteşe melteş sallab ursam cer teşe. DTTT-B

Parmak

- 145.1. Ak tayaka urulgan biaz calı. DTTT-A

Parmak ve yüzük (ve oymak)

- 146.1. a) Et metiy temir kırşav. DTTT-A
b) Et meti, temir kırşav. DTTT-B
c) Bir kiçkene metişik / içi dolu tetişik. DTTT-B
d) Kişkenekiy metişik / içi tolu tetişik. (Oymak) DTTT-C

Sakal

- 147.1. Ben giderim o gider / önünde zonzon eder. DTTT-B

Sagın (düşünmek)

- 148.1. a) Alaman ayak / altın tayak / cursan getmez calangayak. DTTT-A
b) Alaman ayak / altın tayak / cuvursan catalmazsın calangayak. DTTT-B

Oymak (Grup)

- 149.1. Ozi top köletci yok. DTTT-A

Uyku

- 150.1. a) Pazarda satılmaz / ondan tatlı bir bolmaz. DTTT-B
b) Pazarda satılmaz / cepke soğılmaz / ondan tatlı iç birşiy bolmaz. (yuku) DTTT-C
c) Pazarda satılmaz / Canağa salınmaz / ondan tatlı bir şey olmaz. DTTT-A

F. TABİAT VE TABİAT HADİSELERİYLE İLGİLİ BİLMECELER**Armut Ağacı**

- 151.1. Karşıda birtoy oturur / yüzbin yumutta getirir. No: 5

Ay

- 152.1. Ev üstünde yarım çörek. No: 5
152.2. Canı tuğan bir bala kırk künge cetmi / öldü desem dünyadan hiçte ketmi. DTTT-B
152.3. Avlu avuzunda ak tana / arumen dep maktana. DTTT-B
152.4. Qenci on beş, kartı otuz / singırda bir taş. DTTT-A

Ayak izi

- 153.1. Ben giderim o kalır. No: 1
153.2. Men ketemen o kala. DTTT-B

Ayaz (suw üstüne)

- 154.1. a) Keldi işçi baltasız / köpir kurdi tahtasız. DTTT-C
b) Taktasız demirsiz suvların üstüne kim köpir kıra? (kışta buz) DTTT-C

Bahardaki kar

- 155.1. Çım çımırda mısın / appak yumurta mısın / hanımlar gezmeye çıktı/ sen hâlâ burda mısın. DTTT-B

Çokurt (Diken)

- 156.1. Col boyunda vay vay. DTTT-B

Damçı (Damcı)

- 157.1. Anaw üynin aldı şıp şıp / minav üynin aldı şıp şıp. DTTT-C

Dolu

- 158.1. Dam üstünde takur tukur / sandım kızlar kilim dokur. DTB

Hendek

- 159.1. Tepesi delik Kara Mustafa. No: 11

Kar

160. 1. Uzun ıldız, atım ıldız / yıldızlardan yapılmadım / kanunlerde er yerde / marta beni bulamazsın / ne oldığın bilemezsin. DTTT-A

Kırağa

161.1. Ev üstünde sırkell don. No: 14
161.2. Ev üstünde gerill deri. No: 12

Kıray

162.1. Ay saldı / kün aldı. DTTT-B
162.2. a) Üy artında kuşagım kaldı / ay ketirip saldı/kun köterip aldı. DTTT-B
b) Üy aldında kuşagım kaldı/ay ketirip saldı/kün köterip aldı. DTTT-C
c) Üy artında kuşagım kaldı / ay kördi / küneş aldı. DTTT-C
d) Üy artında kuşagım kaldı / ay saldı / kün aldı. DTTT-A

Kuyu

163.1. Dıgır dıgır dıgırman / dıgırmanın kızıman / moynun tolu moşakka / Bolat baynın kızıman. DTTT-B

Gök

164. 1. Mavi atlas / iğne batmas / terzi dikmez / makas kesmes. DTTT-B

Gök ve yer

165.1. Astı takta kop basar / üstü takta kop basar / o bızılsa kim yaşar. DTTT-A

Gölge (köletge)

166.1. Ben giderim o gider. No: 1
166.2. Ben giderim o gider / ben dururum o durur. No: 4
166.3. Ne ıslanmaz su içinde No: 7
166.4. Sudan geçer ıslanmaz. No: 14
166.5. Bir kişikene alaca / tökerekni dolaşa. DTTT-A
166.6. Alma bersem almay / artımdan da kalmay. DTTT-C
166.7. Alamam ayak / altın tayak / cuwursa cetmez calangayak. DTTT-C

Saman

167.1. Kat kat döşek / onu bilmeyen bir eşek. DTTT-A

Sene, ilkbahar, yaz, güz, kış

168.1. Bir terek bar dört dallı / birinci dal yeşere / ikinci meywa bere / üçüncüsü soldıra / dördüncüsü tondıra. DTTT-C

Sene, aylar, künler, künüdz, men gece

169.1. Bir terekte 12 pıtak / er pıtakta 30 yaprak / yapraklarının bir yanı kara bir yanı ak. DTTT-C

Sene, aylar, künler

170.1. On ekidir anası / otuz kızı / cürgen colı belenmiy / baskan ızı. DTTT-C

Yel

171.1. Kapiyı açtı / bırakıp kaçtı. DTB
171. 2. Kolsız ayaksız kapını aç. DTTT-C

Yıldırım

172.1. Hazret Ali'nin kılıcı / dünya tutar biri ucu. DTTT-B

Yıldızlar

173.1. a) Biz biz biz idik / otuz iki kız idik / sabahleyin dağıldık. No: 10
b) Biz biz idik, biz idik / otuz iki kız idik / sıralara dizildik / sabaha doğru kaybolduk. DTB
c) Biz biz edik biz edik / otuz eki kız edik / tahtacıkk tızıldık / tan at-kanda coyulduk. DTTT-B
d) Biz biz edik biz edik / otuz eki kız edik / tahtacıkk tızıldık / tanga yakın cottıldık. DTT-C
173.2. Bir cavlukta bir tüyme. DTTT-B

G. MADDİ, MANEVİ VE DİĞER KONULARI İÇEREN BİLMECELER**Ezan**

174.1. Allah dep bakıra / cümle alemini çağıra. DTTT-B

Kur'an

175.1. a) Kat kat döşek / bunu bilmeyen eşek. No: 2
b) Kat kat katlançık / içi dolu kumırkaçık. DTTT-B

Hamam

176.1. Altı taş, üstü ta, / içinde binbir baş. DTTT-B

Namaz

177.1 Bir teregim bar / beş elması bar / ekısı kün köre, üçü kün körmi. DTTT-B
177.2. Dört dört dermen dört köşesi kermen / bey tuvul han kelse turup cerim bermem. DTTT-B

Şeytan

178.1. Adem ile dane yedim / Nuh ile tufana girdim / iki kere dünyaya geldim / bir daha gelsem gerek. DTTT-B

Traktör

179.1. Bir arabada kırk at / aşamaz işmez fakat / turmaz keter colına / cutkanı motorına. DTTT-C

Uçak (avion)

180.1. Kanatı bir canı yok / özlü uça colı yok. DTTT-C

Uy / Üy

181.1. Bir ayvanım bar, tırlı gite, tırlı cusa. DTTT-A

Yalan

182.1. Denize kapak, ölüme ilaç. No: 12

Vapur veya gemi

183.1. a) Qider gider izli yok / döner tozu tok / dünya malını götürür / zerre kadar canı yok No: 14

b) Qider gider izli yok / döner bakar, tozu yok / ünya malını götürür / zerre kadar canı yok. DTB

183.2. Cemaati bar camisi / yok yolu bar ızı yok. DTTT-B

183.3. Ayazlı günü ayamaz / ayagın cerge tayaamaz. DTTT-C

II. BİR DEN FAZLA DEĞİŞİK CEVABI OLAN BİLMECELER**Ayuw, balık, sarm, kawun**

184.1. Dalda deliman kördüm / suwda suliman kördüm / köbik kuskan kördüm / künge şiken aş kördüm. DTTT-C

Denize kapak, kökke merdiven, mezara kilit

185. 1. Bir karga gak dedi guk dedi / bu dünyada üç şey yok dedi. DTTT-B

Elek-hamur-tekne-ekmek

186.1. El eleme / kol kolama / sarı sandık / kızıl fındık. No: 6

İki bayram 48 cuma

187. 1. Bir camide 48 pencere iki de bayram. No:12

İnsanın başı, kaşı, gözü, ağızı, kolu ve ayakları

188.1. Ürpen sarsar / kalem sızar / cank yıldız / calmap cutar / tutup berer / cuvurup ceter. DTTT-B

Çift süren adam ve öküzler

189.1. Hazret-i All'nin aklı / üç başlı on ayaklı. DTB

Ceylan-balık-leylek-kedi

190.1. Dağda taklar / suda oplar / arşın ayaklı / burma bıyıklı. No: 14

Düven ve öküzler

191.1. Dışı tahta, içi taş / sekiz ayak iki baş. DTB

Kağıt, kalem, yazmak, okumak

192.1. Tarla beyaz, tohum kara; el eker, dil biçer. DTB

Kaşıkbörek, kaşık, buw (buğu), şomiş

193.1. a) Sürüwli koyım sujga ketti / suliman tentek artından cetti / kara bulut kelip kapladı / timirty çokladı. DTTT-C

b) Kara bulut kelip kapladı / timirtay kelip çokladı. (Kapak, Kaşık) DTTT-A

Kurt, balık, kavun, karpuz ve sabun

194.1. Tavda taliman / suda suliman / künge pişgen aş kördüm / suda taş kördüm. DTTT-B

12 ay, 2 bayram, 48 hafta

195.1. On eki turna, kırk sekiz çil / aklın bolsa oylan da bil. DTTT-B

Terek ve meywa

196.1. Ayak betten suw işer / baş betten kozlar / nedir bonın manası / tabınız kızlar. DTTT-B

Dipnot:

- 1 Nureddin Seyidov, *Azerbaycan Tapmacaları/Bilmeceleri*, (Mazırlıyanlar, Salm Sakaoglu, Ali Berat Alptekin, Esmâ Şimşek), Elazığ, 1992.
- 2 Prof. Dr. Şükrü Elçin, *Türk Bilmeceleri*, (Ankara, 1983)0 Prof. Dr. Amil Çelebioğlu ve Doç. Dr. Yusuf Ziya Özsüz'ün *Türk Bilmeceleri Hazinesi*, (İstanbul, 1979), adlı eserlerinde; Doç. Dr. Altan Alperen'in 'Folklor ve Edebiyatın Unutulmuş Unsuru: Bilmeceler' Millî Folklor, 31-32 (1996), s.s. 117-125; Yrd. Doç. Dr. Esmâ Şimşek'in, 'Azerbaycan Bilmecelerinde Kafiyeler ve Bunlarla İlgili Bazı problemler' Millî Folklor, 29-30 (1996) s.s. 34-40; vd.
- 3 İ.Dumitrescu, 'Folklor Tataresc Pervelia' Analele Dobrogei, yıl III, Nr. 3, (İlulie-septembrie, 1922), s. 373.
- 4 Bkz. Türkçe Sözlük, Ankara, TDK, 1988, s. 651

SÖZLÜK

Ana kelyatır	:işte geliyor
appak	: bembeyaz
Asanca	: Köstence yakınlarındaki Hasanca kasabası.
arumen	: kadar
ara	: ağız
arumen	: kadar
aşamaz	: yeyemez
auç	: avuç
avaw	: O, 3. tekil şahıs

aul	: oğul
avion	: Romence uçak
avuz	: ağız
bet	: yüz, taraf, yaz
bosa	: olunca
buza/buzav	: buzağı
bızılca	: bozulca
cal	: yalamak
galangayak	: yalınayak
calmap cutur	: yalayıp yutmak
canı tujan	: yeni doğan
cangız	: yalnız
carık	: aydınlık
catalmaz	: yetişmez
cavluk	: mendil
cetmek	: yetişmek
cırış	: delik
col	: yol
coy	: kaybolmak
cuturtmak	: yutturmak
çavursa	: çağırca
cüre	: yürüye
cürgen	: yürüyen
çavursa	: çağırca
çil	: yıl
çırçeli	: civcivli
çırak	: çırağ
çigan totita	: figan etmek
çot	: kol
dep	: deyip
dermen	: diyorum
ekev	: ikisi
er	: her
erten	: erken
ig	: eğirmen, kirmen
işmez	: içmez
kalav	: alçak duvar
kaltak	: eğer
kaplap	: kaplayıp
karangı	: karanlık
kaşıkbörek	: Tatar Türklerinin yaptığı bir tür yiyecek.
kaz-day	: kâz gibi
kelmi	: yaklaşmıyor anlamındadır.
kımırca	: kırımca
kişkene	: küçük
kobete	: Tatar ve Nogay Türklerinde bir yemek çeşidi.
köpir	: Köprü
kiyiz	: keçe
kok	: kök
kokraga	: sundurma

köbik	: köpük
köpir	: köprü
kumun	: ibrik
künge	: güne/ güneşe anlamında
maktana	: övünmek
may	: yağ
metiy	: fıçı
minav	: bu
Mogodek	: Etrafı kapalı gelinin götürüldüğü atlı araba.
Mokan	: Eskiden Yugoslavya'dan gelip Dobruca'ya yerleşen Hıristiyanlara Türklerin verdikleri ad.
moşak	: boncuk
oplar	: hoylar
oylan	: kulllan
oymak	: yüksük
örçek	: hörgüç
pasma	: basma
perik	: piliç
pıtak	: dal
salma	: ip
sagın	: özlemek
sıngırda	: sonunda
sıya	: sıgıyır
süyeg	: kemik
şömiş	: kepçe
tav	: dağ
taw (b)	: bul
tayak	: sopa
tentek	: beceriksiz
terek	: ağaç
teş	: delmek
tetiy	: et
tıgıra	: yuvarlanıyor
umırtı(y)	: demirtay
tiz	: diz
toban	: Saman
tole	: kümes
tokmacık	: ufak şey
tokay	: durur
tomalak	: toparlak
ton	: elbise
toramak	: dođramak
totura	: dolduruyor
tögerek	: yuvarlak, bir hamu yemeđi
törde	: en baş köşe
tur	: kalkmak
tüyme	: düğme
tuvul	: değil
uy/üy	: ev
yarımcı	: pişti türü bir yemek çeşidi.